

NGHIÊN CỨU VỀ TỘC NGƯỜI Ở ĐẠI HỌC ĐÀ LẠT (1982 - 2012): NHỮNG KẾT QUẢ BƯỚC ĐẦU

CAO THẾ TRÌNH

Từ tháng 8/1982, Trường Đại học Đà Lạt bắt đầu thành lập Khoa Văn - Sử trên cơ sở điều chuyển các ngành thuộc khối Khoa học Xã hội - Nhân văn thuộc Khoa Sư phạm - Trường Đại học Tây Nguyên và vị Chủ nhiệm Khoa đầu tiên là một nhà Dân tộc học quen thuộc trong làng Dân tộc học Việt Nam - PGS. TS. Nguyễn Khắc Tụng. Từ đó đến nay đã 20 năm, Khoa Văn - Sử năm nào đã được tách ra thành các Khoa Ngữ Văn và Văn hóa học, Khoa Lịch sử và Khoa Đông phương học (trong đó 3 các chuyên ngành đào tạo - Việt Nam học, Hàn Quốc học và Nhật Bản học). Từ một đội ngũ giảng viên trẻ năm nào (trừ PGS. TS. Nguyễn Khắc Tụng, còn lại hơn 20 cán bộ giảng dạy khác đều là cử nhân mới tốt nghiệp hoặc có thâm niên từ 1 đến 4 năm), tới nay chỉ riêng đội ngũ nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học đã lên tới hàng chục; trong đó, có 2 giảng viên đã là Phó giáo sư, 6 giảng viên là Tiến sĩ, còn phần đông cán bộ trẻ cũng đều là Thạc sĩ. Trong từng ấy năm, các khoa thuộc khối Khoa học Xã hội - Nhân văn của Trường cũng đã đào tạo được hàng trăm sinh viên theo đuổi lĩnh vực Dân tộc học/Nhân học. Ngoài ra, từ năm 2000, Trường Đại học Đà Lạt còn mở thêm bậc đào tạo cao học chuyên ngành Lịch sử Việt Nam. Từ đó tới nay đã có hàng chục học viên đã chọn, được hướng dẫn và bảo vệ thành công luận văn thạc sĩ về lĩnh vực Dân tộc học/Nhân học,

trong đó các đề tài chủ yếu đề cập tới các phương diện khác nhau trong văn hóa tộc người của người Việt và các dân tộc khu vực Trường Sơn - Tây Nguyên cũng như một số cư dân thuộc các nhóm ngôn ngữ Tày - Thái, Hmông - Dao, Hán - Tạng di cư vào Tây Nguyên từ sau Hiệp định Giơ-ne-vơ (21/7/1954) và nhất là từ sau ngày đất nước thống nhất (30/4/1975). Cụ thể như sau:

1. Nghiên cứu theo tộc người

1.1. Nhóm Việt - Mường

Cho tới nay đã có hàng chục luận văn (từ năm 2008 về sau gọi là khóa luận) tốt nghiệp của sinh viên đề cập tới người Việt, hay nói đúng hơn là các phương diện khác nhau trong văn hóa của dân tộc Việt trên khắp mọi miền đất nước, chủ yếu là các cộng đồng Việt gắn với những địa phương mà sinh viên sinh ra, lớn lên ở đó (với mục đích giảm bớt chi phí đi lại cho sinh viên). Cũng có một số học viên cao học bảo vệ luận văn tốt nghiệp với đề tài về đời sống tâm linh ở người Việt như *Tín ngưỡng Thành Hoàng ở Đà Lạt*, *Tín ngưỡng Thành Hoàng ở Ninh Thuận*, *Tín ngưỡng thờ Mẫu ở Lâm Đồng...* Riêng người Mường, cho tới nay chỉ mới có 1 sinh viên và 1 học viên cao học (đều người Mường) ở Thanh Hóa giới thiệu về dân tộc mình, tại quê mình - nhóm người Mường (huyện Ngọc Lặc, Thanh Hóa) trong khóa luận/luận văn tốt nghiệp. Nhóm

người Sách thuộc dân tộc Chứt ở Tuyên Hóa, Quảng Bình, cũng được 1 sinh viên chọn làm đề tài khóa luận tốt nghiệp.

1.2. Các nhóm Môn - Kho-me và Nam Đảo

Các cư dân bản địa Trường Sơn - Tây Nguyên dành được sự quan tâm nhiều nhất, bởi nó gắn chặt với địa bàn trường đống và cũng là một hướng ưu tiên trong nghiên cứu của nhà trường. Số lượng đề tài khóa luận tốt nghiệp của sinh viên lên tới trên dưới một trăm (vì khâu bảo quản kém nên không thể thống kê chính xác số lượng của luận văn tốt nghiệp đại học của sinh viên). Đề tài luận văn tốt nghiệp cao học cũng có tới hàng chục. Chẳng hạn các đề tài tìm hiểu về nhóm người Chu-ru ở Lâm Đồng, nhóm Chăm Hroi ở miền Tây các tỉnh Bình Định - Phú Yên, Luật tục của người Cơ-ho Lạch, Văn hóa ứng xử với rừng của người Ê-đê... Đặc biệt, liên quan tới các dân tộc tại chỗ Trường Sơn - Tây Nguyên, có 4 giảng viên chọn làm đề tài luận án tiến sĩ và cũng đã có 5 đề tài khoa học cấp Bộ đã được nghiệm thu.

1.3. Các nhóm Hán - Tạng, Tày - Thái và Hmông - Dao

Trong các dân tộc phía Bắc di cư vào Tây Nguyên từ sau Hiệp định Giơ-ne-vơ (21/7/1954) và đặc biệt là từ sau ngày đất nước thống nhất (30/4/1975) thuộc các nhóm ngôn ngữ Tày - Thái, Hmông - Dao, Hán - Tạng, có 3 dân tộc được các học viên cao học chọn làm đề tài nghiên cứu là người Thái (1 luận văn), người Hmông (2) luận văn, người Hoa (1 luận văn về người Hoa ở Lâm Đồng). Riêng về người Hoa còn có 1 đề tài về người Hoa ở Ninh Thuận.

2. Nghiên cứu theo vùng

Như trên đã đề cập, ngoại trừ dân tộc Việt được quan tâm trên một địa bàn rộng lớn với những địa bàn khảo sát từ Bắc chí Nam, còn lại việc nghiên cứu theo vùng chủ yếu gắn với địa bàn Tây Nguyên - địa phương trường đống và gắn với mục tiêu của nhà trường là cung cấp nguồn nhân lực có trình độ đại học cho khu vực này.

3. Nghiên cứu theo vấn đề

Nhìn chung, các lĩnh vực nghiên cứu của giảng viên Trường Đại học Đà Lạt khá phong phú từ văn hóa vật thể đến văn hóa phi vật thể, trong đó nổi lên là các đề tài nghiên cứu về văn hóa dân gian của các dân tộc ở Tây Nguyên, đời sống tâm linh của người Việt và một số dân tộc thiểu số.

Mảng đề tài liên quan tới văn hóa tâm linh của người Việt cũng được nhiều giảng viên khai thác, nhất là các phong tục liên quan tới thờ cúng tổ tiên, tín ngưỡng thành hoàng, tục thờ mẫu... cũng như quá trình truyền bá các tôn giáo lớn (Phật giáo, Ki-tô giáo, Tin lành, Cao Đài) và cộng đồng người Việt và các tộc người thiểu số ở các tỉnh thuộc địa bàn Tây Nguyên.

Mảng đề tài về sưu tầm, đánh giá và truyện cổ các dân tộc Mạ, Cơ-ho, sử thi ở người Ba-na đã được các giảng viên Lê Hồng Phong, Phan Thị Hồng dành một sự quan tâm đặc biệt. Công trình *Truyện cổ Tây Nguyên - trường Mạ - K'ho*¹ của Lê Hồng Phong đã nhận được giải thưởng của Hội Văn nghệ dân gian. Giảng viên Phan Thị Hồng cũng đã sưu tầm, biên dịch và giới thiệu một loạt sử thi

¹ K'ho trong nghiên cứu này được hiểu là Cơ-ho (BTV).

của người Ba-na như *Giông nghèo tám vợ, Tre vắt ghen ghét Giông...*

Một trong những mảng đề tài được nhiều sinh viên, học viên cao học và giảng viên quan tâm là vấn đề hôn nhân và gia đình ở các cộng đồng cư dân tại chỗ như các nhóm Chil, Lạch thuộc tộc Cơ-ho, trong đó, luật tục liên quan tới hôn nhân và gia đình đã được chú tâm khai thác.

Đặc biệt, từ năm 2004, khi Trường Đại học mở Khoa Đông phương học trên cơ sở mở rộng quy mô đào tạo của ngành Việt Nam học trước đây, có thêm 2 lĩnh vực đào tạo mới là Hàn Quốc học và Nhật Bản học. Nhằm đáp ứng nhu cầu đào tạo mới đã mở rộng và trên cơ sở các nguồn tư liệu mới bằng tiếng Hàn, tiếng Nhật, các khuynh hướng nghiên cứu mới đã được mở ra - so sánh văn hóa truyền thống của người Việt với văn hóa truyền thống các dân tộc Hàn và Nhật để tìm ra những điểm tương đồng và dị biệt cũng như lý giải nguyên nhân của những tương đồng và dị biệt đó. Đã có một đề tài cấp Bộ “So sánh những điểm tương đồng và dị biệt trong văn hóa dân gian giữa dân tộc Việt và dân tộc Hàn” (do PGS. TS. Cao Thế Trình làm Chủ nhiệm đề tài) được tiến hành trong hai năm 2008 - 2009 và đã nghiệm thu đạt loại giỏi; 1 luận văn thạc sĩ với đề tài “So sánh truyện cổ tích Việt Nam và Hàn Quốc” bảo vệ thành công năm 2010, và hàng chục bài báo khoa học so sánh văn hóa truyền thống giữa dân tộc Việt và các dân tộc Hàn, Nhật được công bố trên các tạp chí *Dân tộc học*, *Văn hóa dân gian*, *Nghiên cứu Đông Bắc Á*, *Văn hóa và Nghệ thuật*, *Khoa học xã hội miền Trung*, *Tạp chí khoa học* (của Trường Đại học Đà Lạt)...; trong

đó, có 2 bài của PGS. TS. Cao Thế Trình được Ban biên tập Tạp chí Dân tộc học bầu chọn là một trong 5 bài hay nhất trong các năm 2008 và 2010.

Như vậy, việc nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học ở Đại học Đà Lạt chủ yếu là nghiên cứu theo vấn đề.

4. Đánh giá về nghiên cứu tộc người

Nhìn chung, đội ngũ nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học ở Đại học Đà Lạt vẫn còn rất mỏng so với tiềm năng to lớn của địa bàn trường đóng. Đã thế, nhiệm vụ hàng đầu của nhà trường là đào tạo, nên nhìn chung giảng viên phải dành nhiều thời gian cho giảng dạy, nhất là có năm số lượng sinh viên lên tới hàng ngàn em/khóa. Một số cán bộ đã trưởng thành (có học hàm, học vị) thường phải gánh thêm trách nhiệm quản lý, cho nên việc nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học vẫn còn phụ thuộc vào hứng thú của mỗi cá nhân mà chưa lên kế hoạch thành một chương trình nghiên cứu dài hạn. Phần lớn các công trình đã công bố, các luận văn đã được bảo vệ thường được tiến hành một cách gấp gáp cho kịp tiến độ mà chưa thật đào sâu cho thấu đáo. Trừ một số học viên cao học bản thân họ là người dân tộc thiểu số, còn phần đông vẫn là những học viên người Kinh không biết tiếng các dân tộc thiểu số nên không hiểu thấu đáo vấn đề. Nhà trường vẫn chưa có chính sách hỗ trợ cho các giảng viên trẻ học tiếng Cơ-ho, Chu-ru hay ngôn ngữ của các dân tộc khác ở Tây Nguyên; song nếu có quan tâm, cũng chưa chắc đã được hưởng ứng, vì phần đông giảng viên nếu có thời gian thì tranh thủ học thêm tiếng Anh để đáp ứng cho các kỳ thi chuyển ngạch công

chức hay thi đầu vào các bậc tiến sĩ, thạc sĩ². Đó cũng là lý do, chí ít vẫn còn một dân tộc trên địa bàn tỉnh Lâm Đồng chưa được giới thiệu dưới dạng monography (sách chuyên khảo) - dân tộc Chu-ru, mặc dù đã có kế hoạch, song cho tới nay chúng tôi vẫn chưa thực hiện được. Ngoài lý do khó khăn về kinh phí, điều quan trọng hơn là vẫn chưa thu xếp được thời gian để khảo sát điền dã chu đáo.

Tóm lại, mặc dù đã có nhiều cố gắng, song việc nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học ở Đại học Đà Lạt vẫn chưa xứng đáng với

lợi thế địa bàn của mình. Những kết quả nghiên cứu đã công bố, nhìn chung, vẫn còn rất khiêm tốn và vẫn chưa thể xem tất cả đã là những sản phẩm khoa học có chất lượng cao, vẫn còn nhiều khoảng trống cần được khỏa lấp, nhất là những nghiên cứu chuyên sâu. Trong nhiều lý do của tình trạng bất cập nói trên, nguyên nhân chủ yếu nhất là vẫn chưa có những giảng viên thật sự có tâm huyết với Dân tộc học/Nhân học về các tộc người bản địa Tây Nguyên, hoặc nếu có thì cũng đang ở dạng tiềm năng. Hy vọng, trong một tương lai không xa, thực trạng trên đây sẽ được cải thiện.

Hội nghị Thông báo Dân tộc học năm 2012

Ảnh: Lục Mạnh Hùng

² Ngoại trừ trường hợp một giảng viên trẻ đã mua đất làm nhà tại thôn Măng Lin cách xa trường 15km, sống giữa cộng đồng Chil, Lạch ở đây và hiện đã khá thành thạo ngôn ngữ của họ là một tấm gương rất đáng khích lệ.